

Westerveld

125 jaar begraafplaats, 100 jaar crematorium

Prent uit circa 1730 van de voorzijde van de Hofstede Westerveld in Driehuis.

jaartallen van bijzetting te kijken, ziet 125 jaar funeraire historie aan zich voorbij trekken.

Een fraai buiten

Voor de historie van Westerveld moeten we terug in de tijd. Halverwege de zeventiende eeuw woonden Amsterdamse notabelen en rijke kooplieden mooi en op stand, aan een van de vele grachten in de hoofdstad. Maar fris was het er niet. Het was er druk en vol, achtergrachten deden dienst als open riool en ziekten lagen op de loer. Geen wonder dat mensen die het zich konden veroorloven in de weekenden naar buiten wilden. Buiten de stad, langs de Vecht of langs de Amstel, bouwden zij fraaie optrekjes, bui-

tenplaatsen. Ook het Kennemerland was in trek: Velsen, Santpoort, Driehuis.

Aanvankelijk waren de buitenplaatsen boerenhofsteden en werden de omliggende landen verpacht en als moestuin of jachtgebied gebruikt. Naarmate het de Amsterdammers beter ging, werden de buitenplaatsen omgebouwd en verfraaid. Er verrezen statige landgoederen en de tuinen werden eerst in Franse (geometrisch en strak) en later in Engelse (rond en organisch) stijl aangelegd.

“De hofstede Westervelt is een ongemene heerlijke lustplaats met een nieuw en seer deftig hujs”

Teekeningen van de buitenplaats Westerveld uit 1732. De onderste geeft waarschijnlijk de achterzijde van Westerveld weer of een fraaie tuinkapel bij één van de lindentanen.

Met de rug naar zee

Een van die buitenplaatsen was Westerveld, gelegen ten westen van het inmiddels drooggelegde Wijkmeer en met de rug naar een uitgestrekt duinland, waarachter de Noordzee. Westerveld lag – en ligt – net onder Velsen in Driehuis. Vanwege de goede bereikbaarheid over het water was dit een populair gebied; er lagen meer van dit soort 'buitens'. Die luisterden naar namen als Duinenveld, Biezenveld en Hageveld.

Van Westerveld wordt voor het eerst vernomen in 1662: Ten overstaan van Schout en Schepenen van Velsen verkopen Johannes

Adriaen Boelesse en Adriana Catjes dan "een hoffstede en getimmerte daerop staende mitsgaders bepotinge, beplantinge sulcx en in dier voege deselve aldaer gestaen, gelegen, betimmert, beheijnt, bepoot en beplant is, genaemt Westerveld" aan de Amsterdammer Dirck Molengraef. De prijs? 5.425 gulden!

Ongeeen heerlijk

Zeventig jaar na die eerste vermelding komen we Westerveld opnieuw tegen, nu in een beschrijving door kunstenaar Andries Schoemaker. In 1732 schrijft hij: "De hofstede Westerveld is een ongemene heerlijke lustplaats met een nieuw en seer deftig huys gelijk hierboven vertoont word en na 't leven is getekent door den konstbeminnaar Cornelis Pronk. tHuys heeft twee vleugels welke dienen tot koetshuys, stallinge en tuijnmanswooning, alle deftig en na de hedendaagse bouwkunde geschikt."

In 1748 wordt de Amsterdamse koopman Gerrit Blaauw eigenaar van Westerveld, hij betaalt er 12.350 gulden voor. Blaauw maakt van Westerveld weer een buitenplaats van allure, met veel aandacht voor de tuin en de aanleg van vijvers. Hij laat een torentje bouwen op het hoge duin, om zo over de bomen de zee te kunnen zien. Over dat zogeheten Torentje van Blaauw zou het laatste woord nog niet gezegd en geschreven zijn (zie ook pagina 12).

Een sjeke villa

We slaan ruim een eeuw over en belanden in 1866, als mr. Gerrit Heshuysen Westerveld en enkele belendende percelen koopt. Heshuysen laat direct een sjeke villa bouwen, ongeveer op de plek waar het oorspronkelijke 'buiten' moet hebben gestaan. Deze Villa Westerveld is vandaag de dag het meest authentieke bouwsel van de hele begraafplaats, maar wel met een eigentijdse invulling van kantoor en rouwkamers. Heshuysen moet in 1866 al hebben geweten van de spoorlijn Haarlem richting IJmuiden, die in 1867 in gebruik

Dr. C.J. Vaillant

Grootse mensen maakten een groots Westerveld

Begraafplaats & Crematorium Westerveld heeft een bijzondere reputatie in ons land en zelfs daarbuiten. Daar hebben in de loop van de jaren tal van mensen hun steentje aan bij gedragen, sommigen bij leven nog, anderen na hun dood. Zonder iemand tekort te willen doen, een chronologische selectie.

De signatuur van Begraafplaats & Crematorium Westerveld is 'algemeen'. Dat wil zeggen dat je, om hier begraven of gecremeerd te worden, niet een bepaalde geloofsovertuiging hoeft te hebben. Ieder is hier welkom. 'Een bijzondere begraafplaats bestemd voor alle gezindten' heette dat bij de oprichting in 1888. De stichters wilden het nadrukkelijk zo. Met deze signatuur, of beter: het ontbreken daarvan, had Westerveld van meet af aan aantrekkingskracht op vrijdenkers, op mensen die niet klakkeloos naar hun pastoor, rabbijn of dominee luisterden maar zelf hun wijze van afscheid wilden bepalen.

Mensen met een missie

Soms waren dat progressieve mensen, vrijzinnigen, maar vrijwel altijd geletterden, en vaak ook niet onbemiddeld: mensen actief in kunst en wetenschap, politici, architecten en industriëlen. Niet dat er zich geen 'gewone' mensen op Westerveld lieten en laten begraven overigens. Westerveld was en is ook gewoon een van de begraafplaatsen van de dorpen en steden in de omtrek: Velsen, Driehuis, Santpoort en IJmuiden.

De minister

Van de mensen die van Westerveld hebben gemaakt wat het nu is, moet allereerst de minister worden genoemd die in 1869 de Begrafeniswet door de Tweede Kamer loodste. **Cornelis Fock** (1828 – 1910) deed dat op dusdanig professionele en doortastende wijze, dat er een wet kwam te liggen waarin begraven officieel de norm werd in Nederland, en wel op een begraafplaats buiten de bebouwde kom. Vanaf dat moment verzeen er begraafplaatsen langs dorps- en stadsranden, maar ook tegen natuurgebieden of het boerenland aan.

De crematisten

In 1874 werd in Den Haag de Vereniging tot Invoering der Lijkverbranding in Nederland opgericht. Zes personen waren hiervoor verantwoordelijk: **M.E.A.G. Campbell**, bibliothecaris

Cornelis Fock, de minister die in 1869 de Begrafeniswet door de Tweede Kamer kreeg.

De urn van M.F.A.G. Campbell.

Afscheidsrituelen: ieder op zijn manier

'Hoe je het ook doet, doe het goed.' Zo luidde eens de slogan van een uitvaartondernemer. Hij had gelijk, ondanks het populaire karakter van de woorden. Sinds 1888 zag Westerveld een wereld aan rituelen en gebruiken langs komen. Ieder vaart daarin graag zijn of haar eigen koers, vooral in de laatste decennia. Op Westerveld kan veel, alleen kan niet alles overal.

De begrafenisondernemer hierboven wilde met zijn woorden uitdrukken dat je een afscheid maar één keer kunt organiseren en beleven. En dat je er daarom goed over moet nadenken en het vooral goed moet doen. Je wilt er tenslotte met een 'goed' gevoel op kunnen terugkijken. In het begin was het gemakkelijk. Een uitvaart was een uitvaart, een nagenoeg standaard plechtigheid waar hooguit het persoonlijke woord verschilde van dat van de vorige of de volgende. Crematies weken niet veel af van begrafenissen; ook die verliepen via een strak protocol en kenden weinig uitbundigheid. Van het Westerveldpersoneel werd altijd

Rouwstoet, 1937.

Een begrafenis in 1937 vanuit de Westerveld aula.

Herdenken op Westerveld

De Tweede Wereldoorlog heeft Westerveld niet onaangeroerd gelaten. Het crematorium werd door de bezetter ingezet om slachtoffers te 'laten verdwijnen'. Dat was traumatisch voor de medewerkers en deed de 'facultatieve' crematiegedachte geen goed, immers er was bij de oorlogscrematies vaak geen sprake van vrijwilligheid. Voor 324 gefusilleerde personen, van wie de asresten op Westerveld zijn verstrooid, staat een indrukwekkend monument.

Ook zes Britse soldaten, van wie er twee bij naam bekend zijn, hebben hun eigen grafmonument, evenals zes jonge mannen die tijdens een vergeldingsrazzia werden opgepakt en in concentratiekampen om het leven kwamen. Jaarlijks worden op Westerveld tijdens dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur 's avonds alle slachtoffers herdacht met onder andere een kranslegging namens de gemeente Velsen en 'de Facultatieve Groep'.

Bijzonder is ook het monument voor de tien mannen, die in de eerste oorlogsjaren hun verzetsactiviteiten ontplooiden. Naar hun leider Henk Sneevliet, een communistisch politicus, werden zij de 'Groep Sneevliet' genoemd. Helaas werden zij al in 1942 opgepakt. Acht van hen, onder wie Henk Sneevliet, werden op 13 april op de Leuser Heide doodgeschoten. Twee anderen van de groep werden op 16 oktober gefusilleerd. Jaarlijks wordt op 13 april hun sterfdag herdacht. De namen van deze tien helden zijn gegraveerd in het Sneevliet monument.

Ode aan de Doden

Op Allerzielen (2 november) is het vaak drukker dan normaal op Westerveld. Allerzielen is een van oorsprong katholieke traditie waarbij mensen hun dierbare overledenen extra eren, bijvoorbeeld door bezoek aan het graf. In 2012 startte Westerveld mogelijk een nieuwe traditie

De eerste dodenherdenking op Westerveld in 1946.

In 1948 werd het oorlogsmonument in het gedenkpark opgericht. Hier vindt elk jaar op 4 mei een kranslegging plaats.

Het Concerto in Memoriam biedt mensen de mogelijkheid om samen te herdenken.

door voor de Allerzienviering het gedenkpark 's avonds open te stellen. Iedereen die een dierbare overledene wilde gedenken, was welkom, of die nu op Westerveld is begraven of bijgezet, of elders. De KRO televisie heeft er een live-registratie van gemaakt en die rechtstreeks uitgezonden in het kader van het programma Ode aan de Doden (zie ook hoofdstuk 7).

De gedenkboom met foto's van dierbaren, tijdens Allerzielen in 2012.

GROTE NEDERLANDSCH
- CREMATORIUM -
↑ ↑ ↑

- Voortrevel - +

SCHAKEL 1 2 100 mm

Rotterdam 100 1900
J. P. van der Pyl

Groots denken: grootse architectuur

Begraafplaats & Crematorium Westerveld is een openluchtmuseum van funeraire historie. Maar het zou ook als architectuurmuseum niet misstaan, en dan met name van moderne twintigste eeuwse nieuwe zakelijke architectuur. Wie van het werk van de architect Dudok houdt, kan op Westerveld zijn hart ophalen; hij was zo ongeveer de huisbouwmeester. Dit hoofdstuk gaat over de waarde van Westerveld als bouwkundig, architectonisch en landschappelijk monument.

Het zijn de besturen van zowel de Begraafplaats Westerveld als van de Koninklijke Vereniging voor Facultatieve Crematie geweest die de eer toekomt van Westerveld een (openlucht)museum voor architectuur te hebben gemaakt. Zij waren het die vooraanstaande architecten uitnodigden om het terrein en de 'opstallen' voor Westerveld – op Villa Westerveld na – te ontwerpen en uit te voeren.

Huize Westerveld in 1910; de villa uit 1866 is de oudste villa in de gemeente Velsen en werd in 1993 rijksmonument.

Villa Westerveld

De architect van Villa Westerveld kennen we niet meer, wel diens opdrachtgever. Dat was mr. Gerrit Heshuysen, die in 1866 Westerveld en enkele belendende percelen kocht. Heshuysen liet direct de villa bouwen, ongeveer op de plek waar het oorspronkelijke 'buiten' moet hebben gestaan.

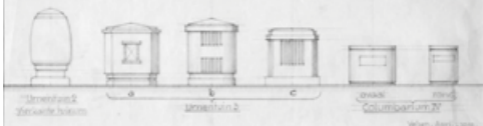

Situatietekening van de begraafplaats.

In 1993 werd de villa rijksmonument. De Monumentencommissie omschreef de villa in haar beschikking als volgt: "Karakteristieke, relatief vroege, midden 19e-eeuwse rurale villa van algemeen belang wegens architectuur- en cultuurhistorische en typologische waarde (...) in het voordien geheel door buitenplaatsen gedomineerd gebied van Zuid-Kennemerland." De stijl of trant wordt 'pittoresk' eclectisch genoemd. En dat voor een pand dat later dienst zou doen als kantoor en dienstwoning.

In juli 2008 begon een grondige renovatie en verbouwing van Villa Westerveld die bijna tien maanden zou duren. De binnenruimte werd opnieuw ingedeeld en het gebouw kreeg een nieuw dak. De villa heeft nu een kantoorfunctie en op de begane grond bevinden zich twee rouw/ophaarkamers waar nabestaanden 24 uur per dag met een eigen sleutel, afscheid kunnen nemen van hun dierbare op het moment dat zij dat willen.

Crematorium te Velsen - Diverse soorten urnen - Schaal 1:10.

Over alles werd nagedacht; hier een tekening van de verschillende urnen voor de verschillende columbaria en urnentypen.

Tekening van de opzet en invulling van de urnentuin door S. Neurdenburg.

De opening van de umentuin op 27 mei 1933.

Urnenveld - Mevrouw S. Neurdenburg

In 1932 ontwerpt tuinarchitecte mevrouw S. Neurdenburg, dochter van de toenmalige secretaris van de Facultatieve, het urnenveld behorend bij het crematoriumcomplex. Het is in landschappelijke stijl ontworpen en ligt aan de voet van de duinhelling rond de noordoostelijke helft van Columbarium II. In de urnentuin staan vooral de opvallende paddestoelvormige 'Dudok-urnen' van groen geglaazuurd keramiek.

In de weelderig begroeiide urnentuin lopen paden en paadjes, waarlangs de urnen zijn geplaatst. Met een kleine plaquette ervoor met de gegevens van de overledene. Vrijwel alle urnen hebben dezelfde blauwgroene kleur, daarom gaan ze zo fraai op in het geheel. Ook staan er enkele individuele urnmonumenten en in het hoger gelegen deel kleine urnkeldertjes, waarin een asbus is bijgezet, afgedekt met een achthoekig bronzen deksel met opschrift. Voor de manier waarop de architecte de natuurlijke omstandigheden heeft gebruikt in het landschappelijke ontwerp, werd ook het urnenveld in 2001 tot beschermd rijksmonument verklaard.

Prachtig Westerveld met op de voorgrond het monument van de Familie Hochstadter.
Rechtsachter het monument van Johan Wilhelm Henri van Wermeskerken.

Louise Hardenberg (1844 - 1898) is vereeuwigd in een marmeren reliëf van de beeldhouwer Bart van Hove.

Individuele graven en monumenten

Bij dezelfde beschikking van 2001, waarin vele gebouwen op Westerveld tot rijksmonument werden verklaard, viel ook een aantal graven en grafmonumenten die status ten deel. De graven dateren vanaf de eerste jaren van Westerveld tot de vroege oorlogsjaren. Hun monumentstatus danken zij vrijwel allemaal aan het beeldhouwwerk en de kunstenaar, het ontwerp of het materiaalgebruik.

De graven/grafmonumenten zijn – in volgorde van vervaardiging:

- Louise Hardenberg (1898)
- Anton Gerard van Hamel (1907)
- Familie van Tienhoven (opgeleverd 1907)
- Carel Steven Adama van Scheltema (1924)
- W. Sonneveld (1926)
- J.W.H. van Wermeskerken (1937)

De urnenmonumenten zijn – ook in volgorde van vervaardiging:

- Familie Von Saher (eerste bijzetting 1918)
- Jacoba van Heemskerck (1923)
- H.G. van Wijngaarden (1929)
- Familie Westerman (dertiger jaren)
- EM. Wibaut (1936)
- Anthony Fokker (overleed 1939, monument van 1941)

Het urnenmonument van de familie Westerman werd in de jaren dertig ontworpen door L.O. Wenckebach.

Urnenmonument van de beeldhouwer Hildo Krop, bekend van bruggen en gebouwen in Amsterdam. Voor de familie Van Saher verwerkte hij twee figuren die droefheid en vreugde symboliseren.

Noblesse oblige

Wie zoveel rijksmonumenten mag huisvesten op zijn terrein draagt daar zorgplicht voor. Maar ook de plicht om zoveel mogelijk mensen van al die funeraire historie te laten kennismaken en zelfs genieten. Daarom bracht Begraafplaats & Crematorium Westerveld in 2012 een naslagwerk met bijzondere monumenten uit: Westerveld: een monumentale ontdekkingstocht.

In het boek worden ruim honderd bijzondere monumenten besproken, waaronder die van Anthony Fokker, Lex Goudsmit, Multatuli en Pim Fortuyn. Aan de hand van een plattegrond kan de bezoeker zelf op ontdekkingstocht.

Voor iedereen die meer wil weten over de (mensen achter de) monumenten van Westerveld. In het boek zit een losse plattegrond waarmee u zelf op ontdekkingstocht kunt.

Uiteraard gaat het boek ook in op andere monumentale aspecten van Westerveld: de uitgestrektheid van het ruim 31 hectare grote gedenkpark, het feit dat Westerveld een erkend vogelreservaat is en een keur aan bijzondere bomen, bloemen en plantensoorten herbergt. Voor wandelaars is Westerveld - mede door het heuvelachtige karakter - een geliefd wandelgebied.

De kers op de monumentale pudding was in 2010 het verzoek aan Westerveld om als eerste Nederlandse begraafplaats te willen toetreden tot de Association of Significant Cemeteries in Europe (ASCE). Een genootschap waar de mooiste en historisch meest betekenisvolle begraafplaatsen toe behoren.

‘Vanwege het unieke fotogenieke karakter...’

Westerveld is vaak het decor voor (televisie)opnamen.

Iedereen die Westerveld bezoekt is steeds weer onder indruk van de monumentale schoonheid. Ook regisseurs, programmamakers en zogeheten locatiescouts kunnen Westerveld maar moeilijk weerstaan vanwege 'het unieke monumentale karakter, de fraaie ligging en de haast on-Nederlandse uitstraling'. En het is waar, Westerveld is monumentaal, magistraal en fenomenaal. En voegt zeggingskracht, sfeer of kwaliteit toe aan bewegende beelden, van welke soort ook.

Het is dan ook deze zeldzame schoonheid die Westerveld sinds 1970 regelmatig een (bij)rol opleverde in televisie-series en -films en zelfs in een enkele bioscoopfilm. Behalve in series en films (fictie) figureerde de begraafplaats of juist een van de fotogenieke gebouwen ook vaak als decor voor documentaires of anderszins educatieve programma's. En dat kunnen maar weinig begraafplaatsen of crematoria Westerveld nazeggen.

Rustig en in stilte

Voordat er een tv- of filmploeg op Westerveld neerstrijkt, worden alle stappen gedetailleerd doorgenomen. Niets mag de dienstverlening op Westerveld verstoren. Wat is het scenario? Hoe zien de scènes eruit? Hoeveel tijd is er nodig? Uit hoeveel mensen

bestaat de crew? Alles wordt tot in detail geregeld met de grootst mogelijke zorgvuldigheid. Niets wordt aan het toeval overgelaten. Iedereen – van acteurs en crew tot figuranten – dient zich bovendien rustig, pletieftvol en waardig te gedragen.

In 1970 'debuteerde' Westerveld toen opnamen werden gemaakt voor de populaire tv-serie 'De kleine Waarheid' met John Leddy en Willeke Alberti voor wie de serie haar landelijke doorbraak was. Later werden op Westerveld opnamen gemaakt voor onder meer tv-series als Unit 13 en Penozo, diverse documentaires en programma's als 'Heb ik dat'.

Op de volgende pagina's een greep uit de programma's, series en films waarvoor Westerveld als decor mocht dienen.